

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Jonstoni Historia Naturalis

Historiae|| Natvralis|| De|| Serpentibvs|| Libri Dvo.||

Jonston, Jan

Heilbronnae, MDCCLVII.

VD18 90529200

Titvlvs I. De Serpentibus in genere.

urn:nbn:de:gbv:45:1-11078

HISTORIAE NATURALIS
DE
SERPENTIBVS

LIBER PRIMVS.

DE SERPENTIBVS VVLGARIBVS,
SEV MINORIBVS.

TITVLVS I.

De Serpentibus in genere.

Nomen.
Ambros. de
Serpentib.
l. c. 1.

Virgil. Ge-
org. l. 3.

Serpentis vocabulum, vel a serpendo, quod occultis accessibus, non occultis passibus, animal hoc progrediatur; vel a Graeco *επειτά*, nisi Festus fallit, descendit. In genere sumptum, omnia illa, quae vel citra usum pedum repunt, vel tam exiguos habent ut repere quam incedere videantur, complectitur. Dicitur etiam priscis *Serpula*, si Festo credendum; aliis *Coluber*, seu quod in lubricos tractus flexibus sinuosis labatur: seu quod umbras colat, ut apud Virgilium legimus: quanquam alii pro serpente domestico accipiant; alii pro serpente aquae, ut Theophrastus, Gaza, et Ponzettus sumant. Dicitur et *Anguis*, quod semper quasi angulosus et plicatus conspiciatur: quanquam Servius, aquaticis duntaxat hoc nomen tribuit, alii etiam terrestribus. *Thyrum Echydnam* et *Draconem* vocari, passim apud auctores inuenies. Graecis veteribus *ὄφις*, modernis *ὄφις*, sine dubio *παρὰ τὸ ὄφιω*, seu quod acutum cernat; seu quod oculis apertis dormiat: Hesychio *ἀργυρος*, Argivorum Dialecto. Vnde Pausanias Mercurium *Argiphontem* dixit, quod sit *ὄφιοκτόνος*, id est, serpenticida.

Lacertis valde sunt similes. *Caput* quibusdam leve, grave aliis; quibusdam latum, angustum, album, nigrum, nonnullis flavum variegatum. Sunt qui illud tam velociter in utramque partem vertunt, ut intuenti bicipites vel amphicephali videantur. *Aures* etsi habeant, non eminent tamen; recte cavernas ad audiendum, Plinius vocavit. Sed nec meatus narium, *nares* recte apelles, quod non ita explanati sint. *Oculis* sunt durioribus. *Palpebras* superiores non movent, inferiore tantum connivent. *Collo* carent. *Dentes* pectinatim coeunt. *Cortice* tanquam pelle teguntur. *Caudam*, ut in sequentibus agemus, variam gerunt.

De *Internis partibus* et *Anatomicis* ita habet Ambrosinus. Primitus *caput* serpentis osse unico regitur coni retusi figura, sicuti astruit Cardanus. Imo in hoc osse oculorum foramina natura non insculpsit, quod ideo factum est, ne facile laederentur, dum humi serpunt. *Dentes* habent ferratos, et acutos, quemadmodum paulo ante in descriptione hujus animalis fuit exaratum. Sed ut notat Edoardus Wottonus duo sunt in suprema parte, dextra, leva-

Lib. 2. rerum varietat. c. 29.

Lib. 2. de differ. Animal.

levaque longissimi, tenui fistula, instar aculei Scorpionum perforati, per quam postea venenum, data occasione, ejaculantur. *Lingua* serpentum tenuis, longa, atroque colore referta est; ideoque longius protrahitur: In summitate vero est bifida, et secundum nonnullos pilosa, seu potius exilis instar pili, ut in capite de lacertis fuit explicatum. Plinius linguam serpentum *trifurcam* vocavit, quia tanta celeritate illam vibrant, ut triplicem linguam exerere videantur. Sub lingua in quibusdam cuticula invenitur, quae tanquam *vesicula* dentes operit, in qua venenum occultatur, quod postmodum mordendo per cavitatem dentis communicant. *Cor* exiguum longum, et figuram renum repraesentans, postremae adhaeret arteriae, et natura valde calidum est: Ob hanc causam tradebat Galenus Serpentes inter caeteros animantes maxima audacia esse fertos. *Arteria* est admodum longa, et juxta os suam trahit originem, ita, ut sub lingua esse videatur. Imo linguae quodammodo videtur praeminere, qua ipsa contrahitur, neque eodem loco, ut in caeteris animalibus, permanet. Haec postea defertur in *pulmonem* quo angues ad differentiam piscium, utuntur: Quo circa notabat Plinius, serpentum et piscium omnia esse similia, praeter pulmonem, quem natura serpentibus et non piscibus largita est, cum pisces loco pulmonis branchias adhibeant. Hic pulmo simplex est fibrosus fistulis divisus, praelongus, fungosus, et cordi non multum proximus. *Lingulam* vero quam Graeci *ἐπιγλωττίδα* vocant, arteriae superpositam angues non habent, sed ipsum meatum, ad libitum, modo contrahunt, modo laxant, idque praestant, ne aliquid in pulmonem delabatur. *Ventriculum* habent serpentes veluti amplum intestinum canino similem, nempe angustum, et figurae longae. *Intestinum* vero spiris carens tenue, et longum ad meatum usque excrementorum protrahitur.

In libro de
Anatomia
vivorum 2.

Nam interanea serpentum partibus internis lacertorum similia sunt, sed viscera, propter longitudinem, et angustiam corporis ita longa et arcta sunt, ut vix a se invicem dignosci possint. *lecur* igitur longum est, et simplex, *lien* exiguus, et rotundus qualia viscera etiam in lacertis observavimus. *Fel* praeter natricem, in omnibus serpentibus, intestinis adhaeret, et nigro quodam, liquidoque excremento refertum est, sicuti in vipera foemina nuper conspicati sumus. Hoc excrementum, in comparatione ad corporaturam animalis, est valde copiosum. Quare merito tradebat Plinius, serpentes, nec non pisces copioso fellis excremento redundare. *Vesica*, et *renibus* serpentes carere notat Aristoteles, veluti, et alia, quae pennis, squamis, et cortice integuntur, praeter testudinem. Hoc autem inde nascitur, ut autore Vincenzio in speculo naturali visum, quia humiditas anguium, sicut et avium pauca est; ideoque in squamas, quoad serpentes, et in pennas quoad aves degenerat. Amplius vim factificam natura his animalibus velut, et piscibus impertita est, cum pene, et testibus careant. Scripsit enim Aristoteles, eos *pene* carere, cum non habeant crura, nam hic a cruribus originem habere dicitur. *Testes* vero propter corporis longitudinem non sunt sortiti, sed meatum, more piscium obtinuerunt: quandoquidem propter longum iter genitura facile refrigeraretur, et infaecunda evaderet. Hoc saepe iis contingere solet, qui longo pene a natura sunt donati, quamobrem infaecundi redduntur; cum semen ob mentulae longitudinem refrigeratum infaecunditatem pariat. Verum loco praedictarum partium genitalium, natura his animantibus *binos* communicavit *meatus*, qui a septo orientes latus spinae ab utraque parte perreptant, et utrinque superne juxta spinam junguntur, atque ita ad os excrementi finiunt. Hi meatus, tempore congressus, humoris factifici pleni conspiciuntur, attrituque

mutuo

Lib. 3
part. 7
cap. 9.

Plin.
L. 11. c.

Lib. 20. c. 3.

Lib. 1. de
gen. Anim.
cap. 5.

mutuo candidum semen effluit, quemadmodum in historiis piscium fuit memoratum. *Mammae* in anguibus non observantur, quia *lac* non habent, cum in ovo lacteus ille cibus ingenitus contineatur. *Vulva* seu uterus ex sententia Aristotelis in omnibus serpentibus bifidus videtur prolixior, ab uno inferiori meatu ad utrumque spinae latus deductus, in quo ova generantur; indeque continua quadam serie exire solent. Circa ossa anguium docet Aristoteles haec esse naturae spinarum: quare spina dorsi illis, ritu piscium, inest. *Vertebrae* cartilaginosae, et flexiles sunt, sicuti natura horum animalium exoptulabat; Nimirum ut quoscunque motus, et corporis flexiones facilius exercere possent. *Tor costae* insunt anguibus, quot dies mensem complere solent: Unde Plinius in singulis anguibus costas tricenae enumerabat. Caeterum in confirmationem eorum, quae haecenus de anatome Serpentum explicata sunt, addemus illa, quae de inspectione anatomica huius animalis observavit *Io. Gregorius Macer*, qui scribens ad Gesnerum retulit, se in serpente interfecto primo inter cutem, et carnem, subtilem quandam et pinguiusculam membranam invenisse, quae tamen cum ipsa cute descendebat. Secundo dum scindens animal ad meatum excrementorum pervenisset, faeces gravissimo odore excrementa humana superantes invitus olfecit. Detecta cute, membra interna partim avibus, partim piscibus communia esse vidit. Nam trachea arteria longitudine quatuor digitorum, parvis, et gracilibus circulis insignita ad pulmonem usque descendebat, cui cor, et cistis fellis adhaerebat. Postea *Iecur* ad instar hepatis lucii piscis in longitudinem extendebatur. Deinde pinguedine candida intestina erant referta, quae a faucibus usque ad podicem more intestinorum piscium progrediebantur. Infra hepar utrinque juxta intestina vena nervosa longo ductu descendebat, cui ova pelliculis albis recta inhaerebant, ut

in gallinis videre licet, sed situ distincta, quia longo ordine ducuntur. Numerus in quolibet latere erat triginta, et duorum ovorum, quamobrem ratione cordis, pulmonis, et asperae arteriae serpens avibus valde assimilatur. Ratione hepatis intestinorum et abdominis Serpens cum piscibus convenit. Verum postea ratione cistis fellis, et dispositionis ovorum, Serpens ab utrisque nempe tam ab avibus quam a piscibus diffidet. Haecenus Ambrosinus.

Nullos esse in Ebuso insula prodidit Plinius, in Creta Aristoteles et Solinus; in Britannia Cardanus; in Laponia, alii. In Hiberniam allatos interire, imo terra illius regni conspersos, exanimari, Angli prodidere. Navibus in Bugum fluvium delati, edito sibilo alio confugiunt, si scriptoribus Polonicis fides. Bellonius tamen nonnullas in Creta species observavit: rationes vero Cardani de Britannia, a Scaligero confutatae sunt. Frequentes sunt in Ophiusa, Melitaea, Thessalia, Apulia, Arabia, Numidia, Aethiopia, Septentrionalibus regionibus, Helvetia, et Italia. *Ophiusam* seu *Co-*lubrariam ob serpentum copiam inhabitabilem factam Plinius refert. *Melitam*, in qua terra *Gratia S. Pauli* dicta nascitur, eorundem faecundissimam notum. *Thessalia* in tantum abundat, ut nisi a Ciconiis vorarentur, incolas sedibus pellerent. Oppidi *S. Viti* in monte *Apuliae* Gargano cives, alio migrare coegerunt, ut apud *Leandrum* legimus. In *Arabia* circa thuriferas arbores versantur: inde in Aegyptum avolant. In *Numidia* moribus eorum venenosis plurimi quotannis moriuntur. In *Aethiopia*, si *Pierio* credendum in gyrum invicem volvuntur, ut montis speciem intuentibus praeferent. In *Africa* agricolae praealtas induunt ocreas, ne a serpentibus qui ibi copiosi appetantur. In *Indiis* sunt maximi. In *Septentrionalibus regionibus* per campos et sylvas vagantur. In *Lombardia* et agro *Ferrariensi* multas inveniri species,

Locus.
Plin. H. N.
l. 35. c. 12.

Cardan.

Bellon. obs.

Scalig.

Plin. H. N.
3. c. 5.

Herodot.
Histor. l. 3.

Leo Afric.
l. 1.

b

cies,

Lib. 3. de
part. An.
cap. 9.

Plin. H. N.
l. 11. c. 37.

c. 3.

te
im.

Scalig.
Exerc.

Kircher. de
Magnet.
p. 702. edit.
Colon.

cies, Scaliger author est. Celsus minus ibi venenatos tradit. Maxime vero caulas, casas rusticas, cavernas, prata, sylvas caeduas, et arbores amant. Aelianus sane circa paludem sitam juxta Ephesiam metropolin, cavernam serpentibus plenam inveniri narrat. Apud Septentrionales, in cavatis betulae radicibus resident, et hyeme talem juxta radices calorem efflant, ut arbor folia non deponat. In terra etiam tophacea latibula parant. De *Vlmo* inter Brachianum et Romam, in qua serpentes stabulantur, ita *Kircherus*. Ab his montis spiraculis deorsum versus quindecim fere passuum spatio descenditibus, occurrit ulmus, arbor sat eminens spectabilis, sub qua specus, seu caverna quaedam, vulgo *la Grotta delli Serpi*, duorum hominum capax, fistulosis quibusdam foraminibus in cribri formam perforata cernitur, ex quibus ingens quaedam principio Veris diversicolorum serpentum, nulla tamen, ut dicitur, singulari veneni qualitate imbutorum, progenies quotannis pullulare solet. In hac spelunca Elephantiacos, leprosos, paralyticos, arthriticos, podagricos, similibusque desperatis membrorum affectionibus laborantes nudos exponere solent, qui mox halituum subterraneorum calore in sudorem resoluti, serpentum propullantium totum corpus infirmi implicantium fuctuque linctuque, ita omni vitioso virulentoque humore privari dicuntur, ut repetito hoc per aliquod tempus medicamento, tandem perfectae sanitati restituantur. De hac spelunca cum varia a variis inaudissem, et jam dudum ingens me rei tam prodigiosae veritatem exacte et *κατὰ τὴν ἀπορίαν* examinandi invasisser desiderium, tandem cum hoc anno 1640. 8. die Decemb. eas oras in negotio quodam Geodaetico pervagarer, tam insignem veritatis indagandae occasionem minime negligendam ratus sum: conducto itaque non viarum duntaxat, sed et naturae montis perito duce, speluncam per avia et devia non sine pe-

riculo adii, et quae de situ montis, de spiraculis sive evaporario, de caverna et serpentibus inaudieram, omnia vera esse cognovi, speluncam ingressus, eam utcumque calidam inveni, at serpentes non vidi, utpote eo tempore latitantes, spoliis tamen et exuviis eorum ulmus paulo ante memorata ita onerabatur, ut staphylo dendrum, coluteam, seu veficariam folliculis refertam dixisses, quae serpentium, quorum mons scatet, geniminis luculentum praebebant testimonium, imo auribus ad meatuum orificia applicatis, nescio quod obtusum murmur, aut quis sibilosus strepitus, si non aëris cum halitibus inclusis luetae certe latentium anguium manifestum signum percipiebatur, etc. *πάμφαγοι*, sunt Aristoteli, et herbis quoque victitant.

Pulverem comedere ex sacris quidam concludunt: nec negandum, dulci gleba delectari. In Africa oniscis: in Oriente, teste Vitriaco, pipere albo nutriuntur. Exiguo interdum contentos cibo, et inediam bene tolerare, vel circultores norunt, qui angues in capsulis, modico furfure pastos circumferunt. Hyeme sub cervicali, vel ad ignem, ad verusque vitam prorahunt. Ambrosinus in vasculo per sex menses sine cibo conservavit. Aristoteles, devorato aliquo animalculo, rotam ab eo nutritivam substantiam extrahere, reliquum per secessum excutere scripsit. Dum vorant ex longis brevissimi, et ex tenuibus latissimi fiunt, ut quod deglutivere, melius in ventrem delabatur. Avibus devoratis, plumas et ossa evomunt. In regione Senegae pullis psittacorum insidiantur. Vino, lacte, aqua, et ovorum vitellis delectantur. Haec quidam ab iis deglutiri tradunt, si faucibus capiantur, mox ab ipsis in semet convolutis frangi, et cortices per inferiora dejici. Juniores orbe spirae perstringunt; et fracto putamine, liquorem hauriunt. Vini incontinentes esse, Aristoteli proditum. Ideo quidam vino circa sepes apposito, viperas venantur.

Tem-

vidus,
Arist. H. A.
l. 8. c. 4.

Arist. H. A.
l. 10. c. 4.

Arist. H. A.
l. 8. c. 4.

Ginff.

Ovid.
tam. 1

Metar

Herod.
l. 4.

Plin. 1
l. 8. c.

Pareus
c. 24.
Cardan
variet.
l. 7. ca.

Plin. H.
l. 10. c.
Arist. H.
l. 8. c. 4.
l. 6. c. 3.

Aelian.
A. l. 9.
Fox

Luca. 1

Met

Temperamento quibusdam sunt frigidum, calidi quibusdam. Illis Galenus inprimis, his Avicenna favet.

Generatio. De *Generatione* serpentum duo occurrunt, unde orti sint, et quomodo generent. De *Ortu* variae sententiae. Quidam Poetae ex sanguine Titanum a Saturno et Opi occisorum prodiisse fabulantur. Alii ex guttis capitis Medusae sanguineis: Nonnulli ex putredine terrae, ex qua magnus ille serpens Python prodiit. Nec absolum hoc. Nam et Nervi Scythiae populi ob natos ex terra serpentes, paulo ante Darii expeditionem solum mutare coacti sunt. Herodoto teste: et Amyclas, Italiae inter Terracinam et Cajetam civitatem, a serpentibus ex vicinis paludibus prognatis, deletam, Plinius asserere ausus est. In corpore humano nasci, in Historia de Homine dicemus. Ex sanguine quarundam avium confuso, Democritus prodidit, referente Plinio: ex salvia in sterquilinio putrefacta alii. In solido et vasto marmore inventum fuisse, Martini V. Pontificis tempore, ex Baptista Leone apud Pareum habemus: Causam Cardanus reddit. Ex cadaveribus humanis nasci, et corrupta spinae medulla, apud Camerarium invenies. A tali ex plumbeo feretro proficiente, Avenionensem opificem laesum, apud Pareum legimus. Modum generationis aperuit ex Aristotele *Plinius*. Coeunt, inquit, complexu adeo circumvoluti sibi ipsi, ut unus existimari biceps possit. Contacta ova in terra incubant, et faetum sequente excludunt anno. Continuata illa serie contexta, ut monilis instar videantur. Quidam et animal pariunt. Factorem in congressu edere, apud Aelianum legimus. *Vox* ipsis est sibilus. Obrusum testudines, longum serpentes reddunt, stridere id Lucano: *ῥοιζεν* Apollonio in Argonauticis. Erectos ante lapsum incessisse, imaginantur nonnulli: serpente, quis non novit! Flexuosis impetibus incedunt, et caput, reliquo corpore quiescente, ob vertebrae cartilaginosa vertunt: sic

que corpus suum longum et angustum in partes adversas respicientes, melius tueri possunt. Squamis quasi unguibus, et costis quasi cruribus innituntur. Graeci de hoc motu verbum *ἰδυσπᾶσαι* usurpant.

Inimicitiam cum hominibus, plantis et animalibus gerunt. Quantum ad homines, omnibus contra serpentes inest venenum: feruntque ictos saliva, ut ferventis aquae contactum effugere. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium, genus hominum fuisse tradit, quos *Ophiogenes* vocant; serpentum ictus contactu levare solitos, et manu imposita, venena extrahere corpori. Varonis tempore, pauci ibidem erant, quorum salivae contra ictus serpentum medebantur. Similis et in Africa gens Pphyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, a Pphylo Rege dicta, cujus sepulchrum in parte Syrtium majorum est. Horum corpori ingentum fuit, virus exitiale serpentibus, ut cujus odore sopirent eas. Mox vero liberos genitos, protinus objiciendi saevissimis eorum, eoque genere pudicitiam conjugum experiundi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Simile et in Italia Marsorum genus durat, quos a Circes filio ortos servant, et ideo inesse iis vim naturalem eam. Idem apud Strabonem invenies. Inter animalia gerunt inimicitias cum avibus, quadrupedibus, et exanguibus. *Avibus*. Nam aquilae lapidem aetitem in nido deponunt, ne pulli a serpentibus laedantur. Eaedem in montibus regni Morfili anguibus vescuntur. Notum, quam gratitudinem Aquila a serpente Spiritus arctissime complicata, rustico liberatori praestiterit, apud Aelianum. *Pavonis* clamore terrentur, *Ciconiae* in Thessalia maxime immunes, quod serpentes interimant. Ejusdem in Italia pulli tribus annis continuis aliquando devorati fuere. Huc accipitres, ibides, quorum pennas timent, vultures, hirundines, galli et gallinae pertinent. Ex quadrupedibus sunt Elephantii qui Spiritu cervorum ritu, serpentes

Aristot. de insectu an. mal.

Antipathia, Plin. H. N. l. 7. c. 2. et l. 8. c. 2.

Arist. H. A. l. 9. c. 1.

Aelian. H. A. l. 6. c. 37.

Oppian. Halicut. l. 5.

tes e cavernis evocant : *Leopardi*, quorum odorem vitant, *Cervi*, qui seu tanquam medicamento, quod Isidorus tradit; seu tanquam pabulo, quod Belluacensis; seu levandi senii ergo, et ut pilos mutant cornuaque deponant, quod alii, serpentibus vescuntur. *Sues* etiam angues inventos edunt. Per eas ager Plombinensis a quodam serpente purgatus est. A *foricibus* brumali tempore infestantur, quod tum languore quodam laborent. Cum iisdem, testudo, ichneumon, lacerta, et Chamaeleon, ut propriis locis est dictum, congregiuntur. Catum quoque eis infestum, apud Aristotelem habemus. Ex *Exanguibus*, Locustae species quaedam *Ophiomachus* dicitur, quod cum serpentibus praelietur, eosque gutture arrepto interimat. Albertus *Opimatium* vocavit. *Cancris* serpentes ad Ephesiam metropolim, forcipibus arripiunt, dum paludes juxta Ephesiam tranare conantur. *Aranei* sub umbrosis arboribus apricantes, ictu inflicto vertiginosos reddunt: quod ramen melius de lacertis sumferis. De *plantis* hoc habe. Nec umbras quidem fraxini arboris ferre: ideo haec prolixo naturae beneficio, antequam e latebris egrediantur floret; postquam delituere, folia demum deponit. *Smilo*, in Trachinio solo, si appropinquaverint, interire. Foliis quernis injectis, si Geoponicorum auctori credimus, perire. Odorem florecentis uvae averfari nec tum temporis in vitibus inveniri. *Veronicae* circulo inclusos flagellando, quia exire non audent, sese perimere. Odore alii deterreri: rutae, vero Lybicas imprimis, animo linqui. Taceo trifolii quandam speciem, ut Plinius voluit, absynthium, artemisiam, abrotonum, libanotidem nepetham viticem, quam mulieres in Thesmophoriis pulvinaribus substernebant; Helenium denique seu Enulam Campanam, cujus ideo Aelianus meminit. Therionarca in Cappadocia et Mysia nascente, omnes feras torpescere, fabulatur Plinius.

Ab igne abhorreere apud Cardanum habemus.

Amicitiam colunt *inter se*, quia in cavernis saepe conglobatim inveniuntur: cum *anguillis*, ut Gesnerus exemplo cujusdam pueri docet: cum *vulpibus*, quia in cryptis communem vitam degunt: cum *Cattis*, quia aliquando secum colludere visum sunt. *Hederam* serpentum frigori gratissimam, ut mirum sit ullum honorem habitum ei. *Faeniculo* degustato; senectutem facilius exuunt; et succo oculorum aciem, in latibulis fere amissam, recipiunt. Circa *sabinam* semper obversantur.

Naturam et *Mores* sequentia expriment. Terra serpentes homine percusso non amplius recipit, paeanasque etiam inertium nomine exigit; venenum secundum quosdam, in cauda habent, quod in vesicam ori vicinam deducatur; quae, priore etiam ejectione, intra diei naturalis spacium alio impleatur. Quatuor frigidissimis mensibus latent, ne quicquam comedunt, imbecilli tum adeo veneno, ut impune tractentur: Vrgente canicula adeo aestuant, ut nunquam fere quiescant: Plinius, cum sol est in cancro, torqueri dixit. Vere, dum e latebris prodeunt, exuvias deponunt; quas quidam *symphar*, alii *senium*, *γῆρας*, nonnulli ad Plinii mentem, *vernationem* vocant. Incipiunt a capite ut quasi, a decidentibus obcaecentur: diei naturalis spacio devolvuntur ad caudam, totumque aufertur spoliolum, ut Aristoteles prodidit, prout factus membranarum involucris liberantur. Degustato faeniculo in hominis conspectum prodeunt. Genuina ne haec pellis, an ex muco et sordibus per hyemem contractum spoliolum, ad disquisitionem causarum pertinet. Diurnioris etiam sunt vitae, seu quod exuvias deponant, seu quod parci sint cibi, seu in comparatione ad alias bestias. Diei noctem pervigilem conjungere, dum apertis oculis somnum capiunt, alii prodiderunt. Prudentia in eo notatur a quibusdam, quod totum corpus periculo exponant, ut caput il-

Cardan. de variet. Rer. l. 7. c. 29.
Symplicia. Plin. in proemio.
Arist. H. A. l. 9. c. 1.
Plin. H. N. l. 16. c. 34.

Arist. H. A. l. 9. c. 1.

Arist. l. c.

Aelian. H. A. l. 16. c. 38.

Ael. an. H. A. l. 1. c. 38.

Plin. H. N. l. 11. c. 24. et l. 10. c. 37.

Aelian. H. A. l. 9. c. 27.

Plin. H. N. l. 24. c. 13.

Plin. H. N. l. 21. c. 21.

Aelian. H. A. l. 9. c. 26.

Aelian. H. A. l. 9. c. 21.
Plin. H. N. l. 24. c. 17.

Plin. H. N. l. 20. c. 23.

Natura et Mores. Plin. H. N. l. 2. c. 63.

Arist. H. A. l. 2. 8. c. 15.
Galen. l. 2. de locis affectis. Plin. H. N. l. 32. c. 5.
Arist. H. A. l. 5. c. 17. et l. 8. c. 17.

Vener. Plin. l. c.

Ambros. Serpent. 740.

Scalig. Exerc.

Mathiol. in Dioscorid.

Votton. Diff. animal. l. 6.

laesum fervent. Illud facile pristinæ sanitati vulneratum redditur; hoc attactō, moriuntur facile. Arundine percussī, mortuorum instar jacent: si frequenti ictu perieris, totis viribus mordere conantur. Stercus serpentum bene olere, facile concedi potest, si verum est, inter Calcutum et Cranganon inveniri, qui ab Ore suavissimum et mosci instar spirent odorem.

Huc *veneni* consideratio spectat. In cysti fellis istud, secundum Plinium, residet: in vesica quadam sub lingua, qua disrupta liquor quidam biliosus emanat et corpus inficit, secundum Grevinum. *Tot eorum venena quot genera, tot perniciositates quot species, tot dolores quot colores*, Isidorus dixit. Diversa tamen operatio. Mares facinoris, senes junioribus, magni parvis, jejuni saturis, omnes, aestate quam hyeme, sunt perniciosiores. Deposito senio magis formidolosi feruntur. An aliquando veneno careant, disquiruntur. Prae dolore ob amissum disrumpi, quae Vincentii mens est, falsum. Breviore an diuturniore temporis spacio icti intereant, partim veneno, laeso partim, adscribi debet. In Indiis Orientalibus fues vel canes a quibusdam admorsī, sex duntaxat horis supervivunt: homines diem naturalem: remediis liberati, periculo vacant si postea admorsī fuerint. Alibi, vel ipse halitus praetereuntes interimit. Quendam interiisse, cum se in aqua lignis prope serpentis cavernam excaesactis, lavasset, Ponzettus auctor est. Scaliger Paravicinum quendam, non procul Dertona, serpente, in venatione hasta occiso, mortuum, prodit. Mathiolus in agro Tridentino vaccarum custodem in periculo, et morti paratum, nisi theriaca et aliis refocillatus fuisset. Habet et *locus* aliquid. Ferociores iis qui in plano montani, qui inter Arabica balsameta minus nocere creduntur. Vulnere inflicto, stupet primo aeger: mox vulnus dolore afficitur, color mutatur, inflammatur, rubet, livet, nigricat, et aeger totus ardet.

De *Remediis* multa habentur. Vulcani in Lemno antistes, Umbro de gente Marubiorum apud Virgilium, Atyr apud Silium Italicum, virtutem Serpentum morsus sanandi possidere credebantur. Mira de Pphyllis Lybicus Aelianus. Non valde si doluissent puncti, sola Saliva sanasse: ubi dolore premebantur, colluto aqua ore, bibendam tanquam salutarem dedisse: si nec hoc juvisset, accubasse aegro, et corporis sui contactu, infregisse venenum. Certiora remedia sunt, quae aliunde sumuntur. Laudatur, caprae nigrae lac, si locum affectum eo foveris. Puella quaedam caeso caprae recenti ulceri imposito sanata est. Medulla cervi perlinitus, ab eodem optime defenditur. Vegetius in jumentis demorsis, stercore suillo recente utitur. Dioscorides fimum bubulum vehementer commendat. Quid si ipsemet serpens suos ictus sanet? Herbarum huc facientium catalogum, apud Ambrosinum vide. Maphaeum si sequimur, sunt in India arbores *Copai-bae*, dictae, balsamum fundentes, quo laesi a serpentibus sanantur. Idem arbores ex nucum genere, si Plinio fides, faciunt: nec non in Graecia frutex, Epipactis nominatus, alii Embolinem vocarunt. Ex *Compositis*, Theriaca Andromachi intra, extra, Confectio Hermetis, Emplastrum Epigonum, Oleum scorpionum, et divinum, de quibus Ambrosinus, laudantur.

Vescebantur iis olim, Troglodytae, et Aethiopes, si Herodoto credimus; Candaei, qui et Ophiophagi inde, si Plinio; Arabes, si Solino. In Brasilia, carnem quorundam, qui brachii humani crassitudine, concidunt, et inter apparatus reponunt. In Cuba, inter regios apparatus censentur. Ova comesta per muraenam redduntur innoxia.

In *Medicina* magni sunt usus. *Totum* si spectes, capite et cauda truncatis, interaneis abjectis, deglubiti, carne bene lora, et cum vino cocta, jure aromatibus condito,

c

in

Veneni remedia.

Aelian. H. A. l. 16. c. 28.

Maphaeus Hist. Indic. l. 2.

Plin. H. N. l. 27. c. 11.

Vsus in cibis. Herodot. Hist. l. 4. Aelian. H. A. l. 9. c. 44. Plin. H. N. l. 6. c. 29. Aelian. H. A. l. 11. c. 34.*Vsus in Medicina.*

in lepra commendantur. Suffitu inveterati in mensibus provocandis Plinius utitur. Quidam cum floribus herbae paralytis in oleo ad podagram decoquunt. Cinis combusti in fistulis sanandis vehementer commendatur. Baculus quo rana ab angue excussa est, parturientes adjuvat. Quantum ad partes, *Oculum* dextrum utiliter ad epiphoras alligari, dummodo serpens dimittatur, Plinius alicubi author est. *Cor* si mordeatur aut alligetur, in odontalgia efficax perhibetur. *Iecur* qui degustaverit, si credere fas est, a nullo serpente tangetur. *Fel* tosti Paulo Veneto, demorsos a cane rabido sanat; parturientes, degustatum, felicissime juvat; et haemorrhoidibus illitum opitulatur. De *sanguine*, ex libro innominati, prodit Ambrosinus, pallida praelabia rubicunda reddere, faciei inunctum ab omni macula servare; dentibus illitum gingivarum factorem auferre. *Pinguedinem* aliis ad luem venerem curandam Matthiolus admiscet: eadem, cum butyro majali lento igne cocta et percolata, ad paralyfin et podagram conservatur. Pessis ad sterilitatem tollendam, cum felle tauri, Hippocrates miscet. *Carnes* ad extergendam cutim humanam valere, Porta persuadere conatur. Abensina in lepra easdem inhumat donec vermes enascantur: mox cum his exsiccat, et drachmam pulverizatarum cum syrupo de melle leprosis exhibet. *Tagaucius*, strumis et elephantiasi iisdem medetur: Porta vulneribus et nervis incisis quod dissecti brevi temporis spacio coalescant. *Spodium* insignium virium esse credidere antiqui. Ad casum pilorum conducere, ait Galenus; ad claritatem oculorum, si eodem fricentur, Plinius; ad odontalgiam in aceto decoctum, et dentes eradicandos iisdem. *Aurium* dolori, seu in vino seu in oleo, coctum, prodesse Dioscorides et Theophrastus; cum capitibus papaveris Archigenes. Suffimentum partus difficultates solvit. Ex sententia Plinii, lumbis parturientis

alligari debet. Villanovanus suffitu ex eodem, cum opopanace, myrrha, galbano, Castoreo, stercore columbino vel accipitris facto, factum mortuum et vivum educit. Olim iisdem in puniendis parricidis utebantur. Aegyptii in foveam serpentibus plenam eos conjiciebant: Romani, culeo, cum simia, gallo gallinaceo et serpente infutos, in mare projiciebant. In India, teste Linschotano, a circulatoribus circumferuntur, qui eosdem ad instrumenti musici sonum tripudiare cogunt. Annibal, injecta magna vi serpentum fistilibus inclusorum in Romanorum classem, effecit, ut Antiochus victoriam reportaret. *Adipe* veterinarii ad equorum stranguriam utuntur: aucupes *carnibus* ut aves citius pennas mutent. Albertus multa ex partibus, sed nugatoria, conficit, quae apud Ambrosinum vide. *Ovum* quidam eques coram Claudio litigaturus, spe vincendi gestabat: deprehensus, tanquam veneficus, interfectus fuit. *Senectam* tanquam amuletum, in armillis quidam ligare solebant. Cardanus ad nescio quae non, in certis constellationibus adhibet. Plinius cum sale, et serpillio tritam bobus in fauces, uva maturescente injicit, ut per totum anni curriculum valeant. Wotonus in armariis et cistis reponit, ut vestes a tineis immunes servet. Alii ejus pulverem inspergunt, ut apes ad alvearia revertantur.

Differentiae serpentum multae sunt, *Primarias* ad sequens caput rejicimus, *secundariae*, a *quantitate*, *colore*, *loco*, *odore*, *noxa*, *aspectu*, et *aliis accidentibus* sumuntur. De *quantitate* nota Marem saemina semper minorem. In plaga septentrionali, ineunte aestate, parvos reperiri, qui regem cristatum habeant, eodemque occiso dissipentur. In Thessalia parvum et *hirsutum*, si Belluacensi fides, quem Incolae *saecrum* vocent, alium, sola voce animalia interimere. In India quoque magnitudine aliis longe inferiores, *ποικίλος τὴν χροῖαν versicolores*, et *ὠσπερᾶν*

M. Paulus
Venetus
l. 2. c. 40.

Ambrosin.
de serpent.
l. 1. c. 1.

Porta Phy-
rogn. l. 5.
c. 12.

Tagaut. l. 1.
Instit.
Chirurg.
Porta Phy-
rogn. l. 5.
c. 12.

Galen. Eu-
porist. l. 2.
et l. 11.
de simpl.
medic.

Dioscor.
M. M. l. 2.
c. 17.

Plin. H. N.
l. 28. c. 1.
l. 29. c. 6.
l. 30. c. 7.

Vfus in va-
riis,

Egnat. ver.
hitor. l. 6.

Sueton. in
Hitor. l. 6.

Differentia.

Belluacens.
Speculi
l. 20. c. 11.

Aelian.
A. l. 12.

Plin.
l. 8. c.

Valer.
l. 1. c.

Senec.
Cleme
l. 1. c.

Aelian.
A. l. 1.

Strabo
gr. l. 1.

Aelian. H. *περὶν Φαρμάκων καὶ ἀγαθῶν*, quasi pigmentis distinctos. Alibi maximi sunt. Megasthones scribit, *verba sunt Plinii*, in India serpentes in tantam magnitudinem adolefcere, ut solidos hauriant cervos taurosque. Metrodorus, circa Rhyndacum annem, in Ponto, ut supervolantes quamvis alte perniterque alites hauftu raptas abforbeant. Nota est in Punicis bellis, ad flumen Bagradam, (nunc Megerada) a Regulo Imperatore baliftis, tormentisque ut oppidum aliquod, expugnata ferpens, C. XX. pedum longitudinis. Pellis ejus maxillaeque usque ad bellum Numantinum duravere Romae in templo. Huc Seneca respexisse videtur, dum scribit, Lenis et privata perniciis non solas urbes movet. Quod late furere caepit, et omnes appetit, undique configitur. Serpentes parvulae fallunt, nec publice consequuntur; ubi aliqua solitam mensuram transit, et in monstrum excrevit, ubi fontes poru infecit, et si afflavit, deurit, obteritque, quacunque incessit, baliftis petitur. Circa mare rubrum longitudine XL. cubitorum, crassitie eidem proportionata olim observati sunt. In loco quodam Macra, visus, qui jugeri longitudinem aequaret, crassitie, si credere fas est tanta, ut equites ex utraque parte adstantes, seipsos intueri non possent. Posidonius id retulit. Porus Indorum Rex ad Augustum decem Cubitorum misit. In Malabero octonum pedum inveniuntur, puerorum amatores. Iacentes, anguillina esse facie dicuntur; surgentes, eam adeo dilatant, ut ad humanam effigiem propius accedere videantur. Novem pedum pellem apud Clusium invenies. Tantam et Ambrosinus apud magnum Herruriae Ducem vidit. Ideo non inepte forte Gillius scripsit, suam magnitudinem Calecuti aequare: cum praefertim edicto regio, ne occidan-

tur cautum sit. Circa fluvium Senegae capras, alibi cervos devorare dicuntur. Colorem si spectes, in septentrionalibus regionibus variegati vagantur. In India, si Aelianum sequimur, vittis a capite ad caudam pertinentibus, aliis aereis, aliis aureis et argenteis conspicui sunt. Thevetus quosdam rube-fcentes, cum squamis versicoloribus, alios instar foliorum lauri virides facit. Hujus coloris et apud Valesianos inveniuntur. Hefychius *Sauritas* vocat. A loco sunt aquatici, terrestres, quorum alii montosis, alii planis, alii quercetis, alii latibulis circa fagos, et corylos delectantur, et amphibii. Observavit Bellonius circa Abydenum porum genus quoddam, rubore in leucophaeo refulgens, quod interdiu in mari vivebat, noctu continentem, quietis causa, petebat. *Odoris* ratione sunt quidam ex iis moscati, ut serpens Aesculapii, et *Cuffo* cypriorum, capite magno, et corpore exosse. Integrum agnum devorat: hoc absumpto, ad arborem se tamdiu fricat, donec ossa excufferit. *Noxam* si attendas, in Hispaniola innocui versantur: circa regiam Peruanam Cusco, incantationibus ligati, nihil damni, postquam fere integrum exercitum delevissent, inferunt. Inter hos Nicander *Molures* reponit, *Aspectu* sunt vario. Alii habent oculos praegrandes, ut Lybici: alii parvos et locustis similes: nonnulli sanguineos et luteo colore suffusos. Ad *accidentia* pertinet, quod quidam sunt ore acuto, quidam vasto. Nonnulli cono tanquam cristata in vertice superbiunt: nonnulli cornua habent: quidam denique alas. Huc pertinent monstrosi, qualis unus biceps, in Musaeo Bononiensi videndus, alter latissimi corporis, et compressa cauda, quorum icones damus.

Aelian. H. A. l. 17. c. 2.

Plin. H. N. l. 8. c. 14.

Valer. Max. l. 1. c. ult.

Seneca de Clement. l. 1. c. 25.

Aelian. H. A. l. 17. c. 1.

Strabo Geogr. l. 15.

Aelian. H. A. l. 17. c. 2.

Arist. H. A. l. 2. c. 14.

Ambrosin. de serp. p. 6.

TITVLVS II.

De Serpentibus in specie.

CAPVT I.

De Serpentibus terrestribus.

ARTICVLVS I.

De Vipera.

Primaria fere Serpentum Differentia est, in quantum in *Terrestres* et *Aquaticos* et *Dubios* distinguuntur. *Terrestres* sunt, *Vipera*, *Ammodites*, *Ceraustes*, *Haemorrhous*, *Seps*, *Aspis*, *Diplas*, *Scytale* et *Amphisbaena*, *Caecilia*, *Cenchrus*, *Aconitia Dryinus*, *Elaps* et *Anguis Aesculapii*. His *Indicos* adde.

Ambrosin.
de serpent.
l. i. c. 2.
Nomen.

Viperam quidam ab eo quod *vi* pariat, nomen fortitam putant: quasi a faetu exeunte, alvum matris laceretur: alii, et quidem verissime, quasi *viviparam*, et per contractionem *viparam* et *viperam*, quod ova intra alvum concipiat, deinde factum vivum enitatur. Graecis est aliquando per excellentiam *ἔφρις*, ut in *Oppiano* animadvertere est, communiter *ἔφρις* mas, et *ἔφρις* faemina, *παρὰ τὸ ἔχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν γωνὴν ἀχοιθιανῆς*, quod ad interitum usque factum contineat, cui fabulae apud veteres fides data; vel *παρὰ τὸ ἔχειν ἐν αὐτῇ τὸ ζῶον*, quod animal intra alvum contineat, quod verissimum. Hodierni Graeci *Echendras*, teste *Bellonio*, nominant. Itali *Marafos*. An recte, alibi disquiretur. *Suessanus* *Scorzionem* vocat: *Nicolaus Florentinus* *Scorzonen*; quod vocabulum, apud Italos, omnibus serpentibus commune est. Arabes *Thyri* vocabulum ipsis imponunt. Vnde *Andromachus* viperinos *pastillos*, ferinos appellavit, a Graeco *τῆρ* seu *τῆριον*. *Nepam* non esse, certum.

Descriptio.

Serpens est venenosus longitudine cubitali, saepe prolixiore, colore subflavo, pluribus maculis confuso. *Mari* caput angustum et acutum, collum crassius, corpus tenuius. *Cauda* ritu aliorum serpen-

tum gracilescit, non tamen acervatim ut faeminae. Squamis circa extremitatem asperioribus tegitur, quas ira percita erigit. *Meatus* excrementorum in cauda est ventri propinquior. *Canini dentes* duo, faeminis plures. *Galenus*, faeminas subflavi coloris, admodum agiles, collum maxime porrigentes, oculis subrubentibus, inverecundis, et ferini intuitus facit. *Aëtius*, multis notis instar rotarum exornatas, magnitudine Cubitali cauda acervatim in tenuitatem desinente, alvo sinuosiore, et quae caudae innixa gradiatur. *Cardanum* si sequamur, erit praestantissimis viperis caput latum, erectum, et cavum, figura rhombi, oculi vivaces, breve corpus, et ad motum alacre. *Amatus Lusitanus* in Hispania cubitalem esse scribit, capite presso et acuto in quo verruca conspicitur, dorso veluti quadam catenam depicto.

Galen. de
Theriaca
ad Pisonem

Anatomica ipsius *Ambrosini* verbis exequemur. Sic autem ille. In dissectione viperini capitis *cerebrum* subnigri coloris conspicitur, et adeo pusillum, ut vix quantitatem quatuor granorum milii adaequet, propterea hoc animal a quibusdam calidum, et siccum esse creditur: quod immodicus calor cordis a frigiditate cerebri temperari nequeat. *Auriculis* viperæ carent, sed earum loco quasdam cavernas habent: Etenim *Plinius* tradidit animalibus factum vivum parientibus aures inesse eminentes, exceptis cartilagineis, vitulo marino, Delphino et viperis quae quibusdam foraminibus pro auribus, utuntur. Quod ad *dentes*, *Gesnerus* tradit quosdam

Anatomica
Ambrosin.
Histor.
Serpent. l. i.
c. 3. p. 117.

vipe-